

І. М. Кирилюк,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

ORCID ID: 0000-0003-3365-7239

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.23.52

РОЗВИТОК СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

I. Kyryliuk,

PhD in Economics, Associate Professor of the Management

and Economic Security Department, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

DEVELOPMENT OF SPECIALIZED PRODUCTION AS A FACTOR OF THE LIVESTOCK PRODUCTS EFFECTIVE QUALITY MANAGEMENT

У статті викладено результати досліджень щодо впливу розвитку спеціалізованого виробництва на процеси ефективного управління якістю окремих видів продукції тваринництва в Україні. Підкреслено, що однією з передумов незадовільної якості продукції тваринництва в Україні є нерациональна суб'єктна структура її виробництва. Господарства населення, які є основними виробниками більшості видів продукції тваринництва, мають здебільшого примітивні умови утримання тварин. У них відсутні необхідні санітарні та гігієнічні умови, можливості з упровадження сучасних технологій утримання, годівлі, ветеринарного обслуговування, програм-передумов гарантування безпечності, дотримання принципів HACCP. Це зумовлює низьку якість їхньої продукції. Доведено необхідність зміни суб'єктної структури виробництва продукції тваринництва. Виявлено, що задовільною з точки зору якості продукції є ситуація у секторі виробництва м'яса птиці, де частка господарств населення становить лише 14% загальних обсягів виробництва. Тут створено реальні техніко-економічні й організаційно-економічні передумови для гарантування безпечності та якості продукції. Це підтвердив аналіз структури експорту високоякісної вітчизняної м'ясо-молочної продукції, яєць та меду до ЄС, де система контролю безпечності та якості продуктів харчування є однією з найжорсткіших у світі. Значні обсяги експорту вітчизняного м'яса птиці до ЄС спостерігаються в умовах, коли ризики, пов'язані з наявністю небезпечних мікробіологічних і хімічних чинників, є найвищими саме в птахівництві. Зроблено висновок, що концентрація виробництва м'яса птиці на базі спеціалізованих підприємств в Україні зумовила позитивні наслідки у сфері її безпечності та якості. Тенденції концентрації виробництва м'яса птиці та яєць у спеціалізованих підприємствах необхідно поширювати на вітчизняну молочну сферу, скотарство, свинарство. Розмір спеціалізованих підприємств має бути різним — від малих підприємств, фермерських господарств (вирощування птиці, ВРХ, кіз, овець, коней, виробництво яєць) до великих підприємств із кількістю зайнятих понад 1000 осіб (вирощування свиней, птиці, виробництво молока). Переважання державної підтримки лише для великих підприємств із виробництва продукції тваринництва не є оптимальним із точки зору забезпечення якості продукції. Нині домінуючою стає теза, згідно з якою великі тваринницькі комплекси забруднюють навколишнє середовище, спричиняють страждання тварин та негативно впливають на здоров'я людей. Доведено необхідність створення передумов для забою вирощених у господарствах населення тварин, м'ясо яких призначене для продажу на ринку, лише на офіційних бійнях. Зроблено висновок, що процеси підвищення якості продукції тваринництва в Україні не повинні супроводжуватися падінням обсягів її виробництва і споживання. Інакше окремі галузі, зокрема молочна галузь, можуть залишитися в кризовому стані.

The scientific article presents the results of researches on the impact of the development of specialized production on the processes of effective quality management of certain livestock products in Ukraine. It is emphasized that one of the prerequisites for poor quality of livestock products in Ukraine is the irrational subjective structure of its production. Households, which are the major producers of most livestock products, have largely primitive livestock conditions. They do not have the necessary sanitary and hygienic conditions, opportunities for the introduction of modern technologies of keeping, feeding, veterinary services, programs-prerequisites for guaranteeing safety, adherence to the HACCP principles. This causes the poor quality of their products. The necessity to change the subjective structure of livestock production has been proved. It was found that the situation in the poultry meat sector is satisfactory in terms of product quality, where the share of households is only 14% of total production. It creates real technical, economic and organizational-economic preconditions for guaranteeing the safety and quality of products. This was confirmed by the analysis of the structure of exports of high-quality domestic meat and dairy products, eggs and honey to the EU, where the food safety and quality control system is one of the most rigid in the world. Significant exports of domestic poultry meat to the EU are seen when the risks associated with the presence of dangerous microbiological and chemical agents are the highest in poultry farming. It is concluded that the concentration of poultry meat production on the basis of specialized enterprises in Ukraine has led to positive consequences in the field of its safety and quality. Trends in the concentration of poultry and eggs in specialized enterprises should be extended to the domestic dairy sector, cattle breeding, pig production. The size of specialized enterprises should be different, that is, from small enterprises, farms (poultry, cattle, goats, sheep, horses, egg production) to large enterprises employing more than 1000 people (pigs, poultry, milk production). The prevalence of government support only for large livestock enterprises is not optimal in terms of product quality assurance. Now, dominant is the thesis that large livestock complexes pollute the environment, cause animal suffering and have a negative impact on human health. The need to create prerequisites for slaughtering farmed animals for official use only on official slaughterhouses has been proved. It is concluded that the processes of improving the quality of livestock products in Ukraine should not be accompanied by a decreasing in production and consumption. Otherwise, some industries, such as the dairy industry, may remain in crisis.

Ключові слова: продукція тваринництва, управління якістю, концентрація виробництва, спеціалізоване виробництво, спеціалізоване підприємство, тваринницький комплекс, господарства населення, додана вартість.

Key words: livestock production, quality management, concentration of production, specialized production, specialized enterprise, livestock complex, households, value added.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Об'єктивна необхідність пошуку інструментів стимулювання розвитку виробництва вітчизняної продукції тваринництва та підвищення її якості зумовлена ключовим значенням галузі тваринництва в забезпеченні продовольчої безпеки країни та формуванні людського капіталу. Проте чинні в Україні інструменти підтримки галузі є недостатніми, вони практично не стимулюють товаровиробників до підвищення якості продукції.

Однією з передумов незадовільної якості продукції тваринництва в Україні є нераціональна суб'єктна структура її виробництва. Нині 74% виробництва яловичини і телятини, 73% молока, 49% свинини, 46% яєць сконцентровано в господарствах населення. Для цих господарств характерні здебільшого примітивні умови утримання тварин, відсутність санітарних та гігієнічних умов і, як наслідок, низька якість продукції. Там відсутні можливості з упровадження технологій утримання, годівлі,

ветеринарного обслуговування, програм-передумов гарантування безпечності, дотримання принципів HACCP. За участі держави необхідна зміна суб'єктної структури виробництва продукції тваринництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розв'язанню актуальних проблем розвитку галузі тваринництва, підвищення якості вітчизняної продукції тваринництва присвячені праці відомих вітчизняних дослідників, зокрема, І. Баланюка, Р. Буряка, М. Дем'яненка, М. Ільчука, М. Калінчика, І. Кобути, О. Ковальової, О. Мазуренко, М. Маліка, Б. Пасхавера, П. Саблука, І. Свиноуса, О. Ульянченка та ін. Дослідженню ефективності виробництва продукції тваринництва у спеціалізованих господарствах присвячені численні аналітичні викладки фахівців ННЦ "Інститут аграрної економіки", Інституту розвитку аграрних ринків, Націо-

Таблиця 1. Виробництво основних видів продукції тваринництва в Україні

Суб'єкт виробництва ¹	Рік							2017 до 2015, %	Суб'єктна структура виробництва в 2017 р., %	
	1990	1995	2000	2005	2010	2015 ²	2016 ²			2017 ²
М'ясо всього, тис. т										
«1»	3099	1107	438	588	1134	1463	1490	1483	101,4	64,0
«2»	1259	1186	1225	1009	925	859	834	835	97,2	36,0
«1+2»	4358	2294	1663	1597	2059	2323	2324	2318	99,8	100,0
Яловичина і телятина, тис. т										
«1»	1808	816	305	154	105	94	99	95	101,1	26,1
«2»	177	370	449	408	323	290	276	269	92,8	73,9
«1+2»	1985	1186	754	562	428	384	376	364	94,8	100,0
Свинина, тис. т										
«1»	894	203	91	111	256	400	397	373	93,3	50,7
«2»	683	604	585	383	375	359	351	363	101,1	49,3
«1+2»	1576	807	676	494	631	760	748	736	96,8	100,0
М'ясо птиці, тис. т										
«1»	357	65	36	320	772	968	992	1014	104,8	85,6
«2»	352	170	157	177	182	176	174	171	97,2	14,4
«1+2»	708	235	193	497	954	1144	1167	1185	103,6	100,0
Молоко, тис. т										
«1»	18634	9443	3669	2583	2217	2669	2706	2766	103,6	26,9
«2»	5874	7831	8989	11132	9032	7946	7676	7515	94,6	73,1
«1+2»	24508	17274	12658	13714	11249	10615	10382	10281	96,9	100,0
Яйця, млн шт.										
«1»	10126	4171	2977	6458	10250	9762	8068	8365	85,7	53,9
«2»	6161	5233	5831	6588	6803	7021	7033	7141	101,7	46,1
«1+2»	16287	9404	8809	13046	17052	16783	15100	15506	92,4	100,0

¹ "1" — сільськогосподарські підприємства; "2" — господарства населення.

² Дані без урахування тимчасово окупованих територій.

Джерело: сформовано автором на основі даних Держстату [5, с. 20—21, 26—27].

нального інституту стратегічних досліджень тощо. Окремі аспекти досліджуваної проблеми розкриті в низці наших публікацій [1—3]. Проте, попри значні досягнення науковців у розкритті вказаної проблематики, низка питань практичного характеру, зокрема, щодо впливу розвитку спеціалізованого виробництва на процеси підвищення якості продукції тваринництва потребують детальнішого висвітлення і подальших наукових розвідок. Адже вони мають вагомий вплив на параметри продовольчого забезпечення в Україні та здоров'я нації.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є виявлення тенденцій впливу розвитку спеціалізованого виробництва на процеси ефективного управління якістю окремих видів продукції тваринництва.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Зарубіжний та вітчизняний досвід доводить, що забезпечення високої якості та безпечності окремих видів продукції тваринництва стає можливим лише тоді, коли

Таблиця 2. Обсяги експорту високоякісної вітчизняної м'ясо-молочної продукції, яєць та меду до ЄС, тис. дол. США

Вид продукції	2014	2015	2016	2017	2018	Структура експорту в 2018 р., %
Яловичина свіжа, охолоджена або морожена	15	15	20	31	40	0,0
Свинина свіжа, охолоджена або морожена	41	48	59	118	85	0,0
М'ясо та харчові субпродукти свійської птиці свіжі, охолоджені або морожені	51843	65152	68782	133706	234301	66,2
М'ясо та харчові субпродукти, солоні або у розсолі, сушені або копчені	70	1288	1325	2535	3110	0,9
Молоко та вершки, незгущені й без додавання цукру	63	9	14	895	3232	0,9
Молоко та вершки, згущені або з додаванням цукру	614	367	663	1400	1697	0,5
Вершки, йогурт, кефір та інші сквашені чи ферментовані молокопродукти	7	9	11	17	388	0,1
Молочна сироватка, продукти, які складаються з натуральних компонентів частин молока	0	0	0	257	278	0,1
Масло вершкове та інші жири, вироблені з молока	7	5	2600	14259	17069	4,8
Сири всіх видів та кисломолочний сир	37	54	74	445	114	0,0
Яйця птиці у шкаралупі та без шкаралупи, яєчні жовтки	2437	24027	15803	4907	15268	4,3
Мед натуральний	66151	59823	73261	98776	78301	22,1
Всього	121398	150806	162618	257361	353898	100,0

Джерело: дані Мінагрополітики [6].

господарства населення вироблятимуть їх лише для власного споживання, тобто вони не набуватимуть товарної форми. За часів СРСР у загальних обсягах виробництва продукції тваринництва частка продукції, яка не набувала товарної форми й використовувалася для власного споживання населенням, становила менше 25% [4]. Такою нині є лише ситуація із виробництвом м'яса птиці, де частка господарств населення становить 14% загального його виробництва (табл. 1). Таким чином, в Україні реальні техніко-економічні й організаційно-економічні передумови для гарантування безпечності та якості продукції тваринництва, яка надходить на ринок, створені лише в секторі виробництва м'яса птиці.

Це підтверджує аналіз структури експорту високоякісної вітчизняної м'ясо-молочної продукції, яєць та меду до ЄС, де система контролю безпечності та якості продуктів харчування є однією з найжорсткіших у світі (табл. 2). У структурі експорту частка продукції галузі птахівництва становить 70,5% (із них м'яса птиці 66,2%), ще 22,1% припадає на мед натуральний. Питома вага іншої м'ясо-молочної продукції в структурі експорту до ЄС становить 7,4% [6]. Причому значні обсяги експорту вітчизняного м'яса птиці до ЄС спостерігаються в умовах, коли в розрізі різних видів м'ясної продукції ризику, пов'язані з наявністю небезпечних мікробіологічних і хімічних чинників, є найвищими саме в птахівництві.

Щодо мікробіологічної безпеки, то, відповідно до міжнародних стандартів і стандартів ЄС, під час дослідження м'яса птиці та продуктів із нього отримують позитивний результат із виявлення *Salmonella* у десятки разів частіше, аніж, наприклад, при дослідженні яловичини чи свинини (табл. 3). Причому встановлені вимоги щодо недопустимості протимікробної обробки птиці та м'яса птиці низкою препаратів.

Таким чином, попри наявність у птахівництві вищих ризиків і більшої кількості небезпечних чинників, аніж у скотарстві чи свинарстві, концентрація виробництва м'яса птиці на базі спеціалізованих підприємств в Україні зумовила позитивні наслідки у сфері її безпечності та якості. Це також відобразилося в значних масштабах експорту окремих підприємств.

За даними Держпродспоживслужби, експорт високоякісної продукції тваринництва до ЄС нині здійснює кілька великих підприємств, які впровадили міжнародні стандарти якості та безпечності. Так, у 2018 р. експорт м'яса птиці та м'ясних продуктів здійснювало 6 підприємств, яєць та яєчних продуктів — 4; молока та молочних продуктів — 22 (із незначними обсягами) [8].

Тенденції концентрації виробництва м'яса птиці та яєць у спеціалізованих підприємствах необхідно поширювати на вітчизняну молочну сферу, скотарство, свинарство тощо (така концентрація спостерігалася в колишньому СРСР). Окремі ознаки такої концентрації спостерігаються у вітчизняному свинарстві, що відобразилося на певній стабільності пропозиції свинини на внутрішньому ринку в умовах поширення спалахів АЧС (африканської чуми свиней). У 2017 році 5 найбільших свинарських господарств реалізували близько 30% вітчизняної свинини в живій масі. Поряд зі спеціалізацією та концентрацією виробництва створюються передумови

Таблиця 3. Європейські стандарти мікробіологічної безпеки м'яса по *Salmonella*

Вид продукції	Стандарт (% позитивних результатів на <i>Salmonella</i>)	Кількість проаналізованих зразків	Максимальна кількість позитивних результатів, допустима стандартом
Телятина	1,0	82	1
Яловичина	2,7	58	2
Свинина	8,7	55	6
М'ясо птиці, бройлерів	20,0	51	12
Яловичий фарш	7,5	53	5
Фарш із курятини	44,6	53	26
Фарш із індички	49,9	53	29

Джерело: [7].

для впровадження операторами ринку свинини міжнародних стандартів безпечності та якості, побудованих на принципах системи НАССР. Хоча залишається проблема застосування великої кількості антибіотиків і стимуляторів росту у вітчизняному свинарстві, її розв'язання у спеціалізованих господарствах сприятиме підвищенню якості продукції, яка надходить на ринок.

Щодо яловичини, телятини, свинини, баранини, козлятини та інших видів м'яса, то, поряд зі зміною структури виробництва на користь спеціалізованого виробництва, необхідно забезпечити створення передумов для забою вирощених у господарствах населення тварин, м'ясо яких призначене для продажу на ринку, лише на офіційних бійнях. Це забезпечить відповідний контроль якості та безпечності продукції. Посилення вимог до забою тварин передбачене Законом "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів". Відповідно до нього, з 04.04.2018 зменшується кількість забитих тварин не на бойні (подвірні) в тиждень до трьох голів копитних тварин. А з 01.01.2025 продукти, отримані в результаті забою не на офіційній бойні, можуть використовуватися тільки для власного споживання або реалізації на ринку в межах 50 кілометрів від місця забою.

На нашу думку, ця вимога великих проблем не створює, адже нині, за підрахунками Держпродспоживслужби, в середньому 70—80% продукції, яка продається на ринках, пропонують посередники (перекупники), які їздять по селах і збирають тварин [8]. Тому для них заїхати на бойню і забити там тварину буде не складно. Набагато складніше забезпечити зростання масштабів вирощування ВРХ, свиней, коней у спеціалізованих підприємствах, а також збільшення обсягів виробництва молока та різних видів високоякісного м'яса.

Причому розмір спеціалізованих підприємств має бути різним — від малих підприємств, фермерських господарств (вирощування птиці, ВРХ, кіз, овець, коней, виробництво яєць) до великих підприємств із кількістю зайнятих понад 1000 осіб (вирощування свиней, птиці, виробництво молока тощо). Нині на європейському ринку яйця, отримані від курей вільного вихову, витісняють яйця, отримані на великих промислових птахофермах. Хоча застосування технології вільного вихову збільшує собівартість яєць, попит на них стабільно зростає, як і попит на органічну продукцію. В Європі домінуючою стає теза, згідно з якою великі тваринницькі комплекси

Таблиця 4. Якісна структура молока, реалізованого переробним підприємствам, % до відповідних загальних обсягів

Гатунковість молока	2010	2014	2015	2016	2017
Сільськогосподарські підприємства					
Гатунок екстра	4,4	9,2	10,3	14,6	15,5
Вищий гатунок	31,3	33,8	35,2	36,7	35,8
I гатунок	59,3	51,5	49,6	42,0	39,4
II гатунок	4,1	5,3	4,7	6,4	9,0
Негатункове	0,9	0,2	0,2	0,3	0,3
Господарства населення					
Гатунок екстра	н.д. ¹	0,0	0,0	0,0	0,1
Вищий гатунок	н.д.	0,1	0,1	0,1	0,1
I гатунок	н.д.	11,8	8,8	9,0	9,0
II гатунок	н.д.	83,6	86,4	85,8	87,2
Негатункове	н.д.	4,5	4,7	5,1	3,6

Примітка: ¹ н.д. — немає даних.

Сформовано автором на основі даних Держстату [4; 10, с. 24].

забруднюють навколишнє середовище, спричиняють страждання тварин та, відповідно, негативно впливають на здоров'я людей. Отже, на нашу думку, переважання державної підтримки лише для великих підприємств із виробництва продукції тваринництва не є оптимальним із точки зору забезпечення якості продукції. Наразі ж із 4 млрд грн дотацій, виділених у 2017 р. за бюджетною програмою "Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників", 1,4 млрд грн отримав агрохолдинг "Миронівський хлібопродукт". Це 30% від суми всіх дотацій, наданих державою агропромислового комплексу за рік [9].

Щодо незбираного молока, то на початку 1990-х рр. молокопереробні підприємства його від господарств населення майже не закуповували. Протягом 1990—1992 рр. переробниками було закуплено в домогосподарств лише 100 тис. т молока, або 0,2% від загальних обсягів закупівлі. Необхідно створити умови, щоб до 2025 року 4,5—5,5 млн т молока вироблялося в господарствах населення, 5,5—6,5 млн т — на базі великотоварних підприємств. До 2035 року у структурі виробництва молока співвідношення великотоварного виробництва та господарств населення має становити 75 до 25. Інакше високу якість молока, яке реалізується на ринку та здається на переробку, забезпечити буде складно.

Окрім того, встановлення жорстких європейських стандартів якості молока без запровадження механізмів підтримки виробництва призведе до зменшення обсягів його споживання, що є загрозою для продовольчої безпеки країни. Нині, навіть не беручи до уваги господарства населення, більшість молока, реалізованого переробним підприємствам сільгосппідприємствами, — це молоко I гатунку (відповідно до чинного ДСТУ 3662-97, а також нового ДСТУ 3662:2015). У 2017 р. серед загальних обсягів молока, реалізованого сільгосппідприємствами переробним підприємствам, 39,4% становило молоко I гатунку, 35,8% — вищого гатунку і 15,5% — екстра (табл. 4).

Протягом 2014—2017 рр. якісні характеристики молока, яке надходить від господарств населення, залишалися практично незмінними (87% усього молока, зданого на переробку, — II гатунку). Водночас на сільськогосподарських підприємствах у загальних його обсягах зросла (від 9,2% до 15,5%) частка молока га-

тунку екстра, яке вважається якісним за європейськими стандартами, та зменшилася частка молока I—II гатунку (із 56,8% до 48,4%).

Оскільки поряд зі зростанням частки сільськогосподарських підприємств на ринку збільшуватиметься частка високоякісного молока гатунку екстра та вищого гатунку, існує необхідність застосування інструментів збільшення пропозиції цієї продукції, зокрема стимулювання будівництва ферм і тваринницьких комплексів.

Отже, забезпечення високої якості продукції тваринництва є багатофакторним завданням. Процеси підвищення якості не повинні супроводжуватися падінням обсягів виробництва і споживання, інакше окремі галузі, зокрема молочна галузь, можуть залишитися в кризовому стані. Після визволення України від окупації за часів Другої світової війни великої рогатої худоби, у тому числі корів, у країні було куди більше, ніж зараз. За даними Держстату, на 01.01.2018 р. поголів'я ВРХ становило 3530,8 тис. голів (у т. ч. корів — 2017,8 тис. голів), тоді як на аналогічний період 1945-го — відповідно 8275,3 та 4312,2 тис. голів). За останніх 28 років поголів'я корів скоротилося у 4 рази, свиней — у 2,9 разів, овець і кіз — у понад 6 разів [4; 11, с. 12].

Протягом останніх трьох років (2015—2017 рр.) спостерігається зменшення обсягів виробництва практично всіх видів продукції тваринництва, окрім м'яса птиці та меду (див. табл. 1). Однією з причин такої ситуації є недостатня державна підтримка розвитку скотарства, свинарства, молочарства. Практична реалізація змін у державній аграрній політиці впродовж 2010—2017 років шляхом трансформації непрямой підтримки (за рахунок специфічного використання механізму ПДВ) виробників молока та м'яса на пряму бюджетну підтримку (виплата дотацій) позбавила галузь ефективної системи підтримки та скасувала дієві заходи державного сприяння розвитку виробництва. До того ж один із базових режимів підтримки виробників молока та м'яса в Україні п'ять разів принципово змінювався протягом нетривалого періоду часу. Тоді як розвинені країни, зокрема США та країни ЄС, безупинно нарощували конкурентні можливості продукції тваринництва, залучаючи різні форми непрямой підтримки товаровиробників, підвищуючи їхню ефективність в рамках сучасного неопротекціонізму, який не суперечить вимогам СОТ.

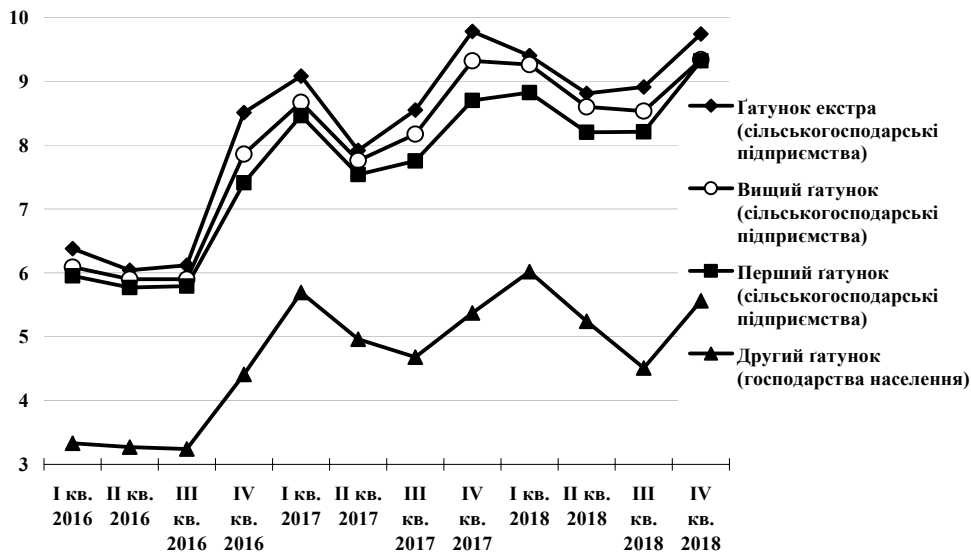

Рис. 1. Середньозважені закупівельні ціни на молоко різної якості від сільськогосподарських підприємств та господарств населення, грн/л

Джерело: сформовано автором на основі [12—14].

Протягом 2014—2017 років капітальні інвестиції в тваринницьку галузь у доларовому еквіваленті зменшилися із 310,4 до 248,8 млн дол. США. Нині вони перебувають на рівні 2004 року, що втричі нижче за відповідний показник 2008 року та більш ніж удвічі — за відповідний показник 2012 року. Рівень зносу основних засобів у галузі становить близько 50%. Не кращою є ситуація в переробній промисловості: ступінь зносу основних засобів у підприємств-виробників харчової продукції становить 48,9% [4].

До ключових проблем і загроз в Україні слід віднести також низьку рентабельність виробництва продукції тваринництва в умовах прискореного зростання цін на ресурси. Так, у 2017 р. у сільгоспідприємствах рівень рентабельності виробництва яєць курячих становив мінус 9,0%, вирощування ВРХ на м'ясо 3,4%, свиней на м'ясо — 3,5%, птиці на м'ясо — 7,0%, молока — 26,9% [5, с. 177]. У господарств населення рентабельність виробництва вказаних її видів була ще нижчою через великі витрати ручної праці.

З усіх основних видів продукції тваринництва лише щодо молока нині в Україні існують певні ринкові стимули до збільшення виробництва та підвищення якості в сільськогосподарських підприємствах. Наприклад, ціна молока гатунку екстра є дещо вищою порівняно з іншими його гатунками, що забезпечує вищу рентабельність виробництва та мотивує товаровиробників збільшувати обсяги його пропозиції (рис. 1).

Проте останнім часом (протягом 2016—2018 рр.) різниця в середньозважених закупівельних цінах на молоко гатунку екстра та молоко першого гатунку зменшується. Так, у IV кварталі 2016 р. молоко екстра було на 15% дорожчим (8,51 грн/л проти 7,41 грн/л), у IV кварталі 2017 р. — на 12% дорожчим (9,78 грн/л проти 8,70 грн/л), а в IV кварталі 2018 р. — лише на 5% дорожчим (9,74 грн/л проти 9,32 грн/л). Це зменшує стимули сільськогосподарських підприємств до підвищення якості молока. Оскільки є необхідність великих капіталовкладень в молочний бізнес, незначні ринкові стимули необхідно доповнювати інструментами держав-

ного сприяння покращенню якісних параметрів молока на базі спеціалізованих підприємств.

ВИСНОВКИ

За результатами досліджень вказано на нераціональну структуру вітчизняного виробництва продукції тваринництва в розрізі її суб'єктів, зменшення протягом 2015—2017 рр. обсягів виробництва практично всіх видів продукції тваринництва, окрім м'яса птиці, зменшення капітальних інвестицій у тваринницьку галузь, високий рівень зносу основних засобів, низьку рентабельність виробництва основних видів продукції тваринництва. Враховуючи ключові в сучасному глобалізованому світі критерії багатства націй (критерій максимізації доданої вартості всередині країни та критерій накопичення інтелектуального потенціалу), одними з найголовніших пріоритетів державної політики в Україні мають бути розвиток спеціалізованого виробництва продукції тваринництва та формування ринку високоякісних продуктів харчування тваринного походження. Стимулювання виробництва і споживання високоякісних продуктів харчування тваринного походження створює потужний синергетичний ефект для економічної системи загалом, адже сприяє одночасному накопиченню доданої вартості та зростанню інтелектуального потенціалу нації.

Організаційно-економічне сприяння розвитку спеціалізованого виробництва та підвищення якості основних видів продукції тваринництва має базуватися на ефективному поєднанні методів та інструментів стимулювання попиту і пропозиції, розширення місткості ринку високоякісної продукції, захисту і розвитку конкуренції, удосконалення функціонування інфраструктурних складників, механізмів державного стимулювання пропозиції високоякісної вітчизняної продукції тваринництва, яка має значну частку доданої вартості.

Література:

1. Кирилюк І.М. Шляхи нарощування пропозиції вітчизняної продукції тваринництва та підвищення її

якості. Вісник Черкаського університету. Серія "Економічні науки". 2016. № 1. С. 67—75.

2. Кирилюк І.М., Майба В.В., Дібрівна С.Б., Швець В.В. Шляхи комплексного забезпечення підвищення якості основних видів продукції тваринництва в Україні. Ефективна економіка. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6530> (дата звернення: 23.12.2018).

3. Кирилюк І.М. Концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення якості продукції тваринництва в Україні. Вісник Черкаського університету. Серія "Економічні науки". 2018. № 4. С. 53—66.

4. Державна служба статистики України (офіційний сайт). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.02.2019).

5. Сільське господарство України за 2017 рік: Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 245 с.

6. Міністерство аграрної політики та продовольства України: офіційний сайт. URL: <http://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 04.02.2019).

7. Gill C., McGinnis J., Badoni M. Assessment of the Hygienic Characteristics of a Beef Carcass Dressing Process. Journal Food Production. 1996. № 59 (2). P. 136—140.

8. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (офіційний сайт). URL: <http://www.consumer.gov.ua/> (дата звернення: 07.02.2019).

9. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки галузі тваринництва, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 107 (зі змінами). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/en/107-2018-D0%BF/print1522072928341565> (дата звернення: 24.11.2018).

10. Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства за 9 місяців 2017 року: Статистичний бюлетень. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 28 с.

11. Тваринництво України: Статистичний збірник 2017. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 165 с.

12. Демчак І.М., Митченко О.О., Солошонко А.Л. Аналітичні дослідження динаміки закупівельних цін на велику рогату худобу та молоко незбиране II гатунку, прийняті від господарств населення України, та цінові тенденції в країнах ЄС станом на 20 березня 2018 року. Київ: НДІ "Укragропромпродуктивність", 2018. 12 с.

13. Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства у I кварталі 2018 року. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 15 с.

14. Середньозважені закупівельні ціни на молоко: milkua.info. URL: <http://milkua.info/uk/milkprices-private?date=0> (дата звернення: 24.01.2019).

References:

1. Kyryliuk, I. (2016), "Ways of increasing domestic livestock supply and improving its quality", Cherkasy university bulletin: economics sciences, vol. 1, pp. 67—75.

2. Kyryliuk, I. Maiba, V. Dibrivna, S. Shvets, V. (2018), "Complex ways of providing quality improvement of the main

types of livestock products in Ukraine", Efektyvna ekonomika, vol. 9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6530> (Accessed 23 Dec 2018).

3. Kyryliuk, I. (2018), "Conceptual basis of organizational and economic provision of livestock products quality in Ukraine", Cherkasy university bulletin: economics sciences, vol. 4, pp. 53—66.

4. State Statistics Service of Ukraine: official site (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 20 Feb 2019).

5. Prokopenko, O. (ed.), et. al. (2017), Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy za 2017 rik: Statystychnyj zbirnyk [Agriculture of Ukraine for 2017: Statistical collection], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

6. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine: official site (2019), available at: <http://minagro.gov.ua/> (Accessed 04 Feb 2019).

7. Gill, C. McGinnis, J. Badoni, M. (1996), Assessment of the Hygienic Characteristics of a Beef Carcass Dressing Process, Journal Food Production, № 59 (2), pp. 136—140.

8. State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection: official site (2019), available at: <http://www.consumer.gov.ua/> (Accessed 07 Feb 2019).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the procedure of using the funds provided in the state budget to support the livestock industry" no 107, 07.02.2018 (with changes), [Online], available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/en/107-2018-D0%BF/print1522072928341565> (Accessed 24 Nov 2018).

10. Prokopenko, O. (ed.), et. al. (2018), Nadkhodzhenia produktsii tvarynnytsva na pererobni pidpriemstva za 9 misiatsiv 2017 roku: Statystychnyj biuletyn' [Livestock products receipts for processing enterprises for 9 months of 2017: Statistical bulletin], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

11. Prokopenko, O. (ed.), et. al. (2018), Tvarynnytsvo Ukrainy za 2017 rik: Statystychnyj zbirnyk [Livestock of Ukraine for 2017: Statistical collection], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

12. Demchak, I.M. Mytchenok, O.O. Soloshonok, A.L. (2018), Analitichni doslidzhennia dynamiky zakupivel'nykh tsin na velyku rohatu khudobu ta moloko nezbyrane II gatunku, pryjniati vid hospodarstv naselennia Ukrainy, ta tsinovi tendentsii v krainakh YeS stanom na 20 bereznia 2018 roku [Analytical studies of the dynamics of purchase prices for cattle and milk of non-collection of the second grade, adopted by households of Ukraine, and price trends in EU countries as of March 20, 2018], NDI "Ukrhro-promproduktyvnist'", Kyiv, Ukraine.

13. Prokopenko, O. (ed.), et. al. (2018), Nadkhodzhenia produktsii tvarynnytsva na pererobni pidpriemstva u I kvartali 2018 roku: Statystychnyj biuletyn' [Livestock products receipts for processing enterprises in the first quarter of 2018: Statistical bulletin], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

14. Milkua.info (2019), Sered'ozvazheni zakupivel'ni tsiny na moloko [Weighted average purchase prices for milk], [Online], available at: <http://milkua.info/uk/milkprices-private?date=0> (Accessed 24 Jan 2019).

Стаття надійшла до редакції 19.11.2019 р.